

Obdobje nadzora Medzavezniške plebiscitne komisije

(21. julij – 18. november 1920)

Delegat Kraljevine SHS pri plebiscitni komisiji Jovan Cvijić piše predsedniku beograjske vlade Milenku Vesniću, da bo plebiscit pozitiven t.č. demarkacijska črta ostane, 16. 7. 1920. (Fond Institut za narodnoznanstvena istraživanja, SIAS 1158, TE 1321, Arhiv Republike Slovenije)

Odgovet konference ambasadorjev v Parizu, da ne odstopa od zahtevi po ukiniti demarkacijske črte, so slovenski politiki doživeli kot nož v srce. Cvijić izpostavlja opozorila Slovencem, da bo v primeru odprave demarkacijske črte plebiscit izpadel popolnoma v korist Austrije. Cvijić s tem soglaša, zlasti glede na psihološko stanje Slovencev v coni A, ki se nikakor ne morejo otesti strahu pred Nemci.

Dragi Vesniću,
Saljem ti Generala Maistra da ti javi kako ovde stoje stvari.
Ima dosta stvari da uspisti ale ovo ne.
Vrlo mi je bilo nepristno što sam sam morao rešavati pitanja koja neusmjereni spadaju u kompetenciju samo Vlade, kao na pr. to mesta li Plebiscitna Komisija treba da nastavi rad ili da se raspade zbog ulova koje ja postavljam. Ništa mi nije помогло telegrafisati i niti krog odgovora.
Nisan z vse najkritičnije vreme mogao imati ni jednoga koruškoga poslenika, da bi mogao prema njihovim sudu oceniti uticaj izvesnih mera na narod. Ste vidi i ministri i poslanici prođu na katalistički sber u Mariboru, ali se ovdje niko ne susstavlja. Lebegewall su da prime odgovornost.
Ostalo je ti sve g. Majster predstavnost.
Njegov put im je ovaj cilj. Kao što znas još iz Pariza, pre nego što je došla Plebiscitna Komisija, tražili su da se on meni, ne bude šef Šandarmerije. To su i ovde Englezi drugim, ne meni, ponavljali. Ali i g. Oberbrun je mnenja da bi to bilo oportuno.
Ja to nisam htio učiniti dok je trajala najljudska borba, jer su mi dosadanje takre pretresi Velikih Sila, koje ni u ovom slučaju, nisu opravdane.
Ali seda da bismo bili u što boljim odnosima sa svima, saljem ga u mališi u Beograd (meni bih se koga poslati jer su stvari važne). Seslušuj ga i sedriš tamо v-dana. Poče se po mene mnogo meseč vretiti. Jer je g. Majster inače šestit i za ove krejeve zaslužen Sovok.
Srđan poslav, tebi odam.

Pov. Br. 6
*Za t. njegovo-ve Drage,
v. Drage.*
Beograd.
Ministarstvu Inostranih Dela,
Beograd.
U odgovoru na vaš telegram Pov. Br. 7801. Odluka Konferencije Ambasadora da ne menjaj svoju odluku od 8. Junja ov. god., -odnosno plebiscita u celovackoj oblasti- i protiv razloga političkih, ekonomskih i finansijske prirode iznesenih sa naše strane, očinila je ovde najmnožljiji utisak na sv. Slovence koji najaktivnije radi da plebiscit obave, pa boj država celovacku oblast, Oni svi predsednikom Pov. Krajišnje Vlade, tvrde da bi primanje zahteva Konferencije Ambasadora, zapadatilo svobodu te oblasti kao i emanjilo ugled cele države. Oni su svil dolje saglasni da će, ako se ukine demarkaciona linija između zone A i B, plebiscit ispasti potpun u korist Austrije i zato su odustalo zato da se ne može ni pod kojim uslovima ukinuti ta linija i gotovi su svim silama pomoći akciji Vladi u tom pravcu.
Raže je mitingovalo s obzirom na sve ovdajanje prilike, a naročito na psihološko stanje Slovence u zoni A, koji nikako ne mogu da se oslobode straha od nemaca, bi plebiscit u zoni A bio u našu najbolju korist samo u službu da se održi demarkaciona linija između dva zona. Drugi sastek Konferencije mogli bi se možda još i primiti, ali ovaj o ukidanju demarkacione linije nikako amputirati Slovence i na ovoj strani kao što će biti na zapadnoj granici, moglo bi imati dubljega znaknja i nepovoljnoga uticaja na broj i pravilno konsolidovanje države.

Cvijić je po lastnih navezbah o tem, ali popustiti zahtevam plebiscitne komisije ali pa ji nasprotovati, tj. prepričiti plebiscit, odločal sam. Ni dobit navodil beograjske vlade niti nasvetov slovenskih politika, ki so se zogibali odgovornosti. Obenem Vesniću najavila, da mu bo za kak teden in Beograd poslat generala Maistra, saj je njegova prisotnost motila antantne diplomatе.

Ukrepi, ki jih je Plebiscitna komisija nekaj tednov pred plebiscitom vslila Kraljevini SHS, so bili uničujoči. Ključno je bilo odprtje demarkacijske črte za prost prehod ljudi in blaga v začetku avgusta. Slovenski politiki so svarili, da bo v tem primeru plebiscit prekone izgubljen. Vendar so se v Beogradu odločili za popuščanje.

- Postedice so bile porazne:
- vrnitve okrog 3000 beguncev, zagrijenih pristašev Avstrije,
- množice avstrijskih agitatorjev - širok razmah avstrijske propagande,
- poseben avstrijsko podkupovanje prebivalcev z blagom in denarjem,
- množični pretepi, grožnje, požigi in napadi na najbolj zavedne Slovence.

Popuščanje se je septembra še stopnjeno. Kljub protestom Deželne vlade in Narodnega sveta za Koroško je jugoslovenski predstavnik v Plebiscitni komisiji pristal na to, da:

- je jugoslovenska vojska zapustila cono A,
- so morali oditi vsi žandarji, ki niso bili Korošci; nadzor nad javnim redom in mirov je bil tako temeljito pohabljen,
- je bilo suspendirano državno nadzorstvo nad nemškimi veleposesviti (kar je Kraljevini SHS zagotavljalo simpatije tisoč kmečkih proletarcev),
- se je plebiscitna komisija v korist avstrijskih pristašev redno vmešavala v odločitve upravnih in sodnih organov,
- je plebiscitna komisija glasovalno pravico določila na ta način, da je lahko glasovalo več tisoč novih upravičencev nemškega porekla iz cone B.

Deželna vlada je ob vsem tem 16. 9. 1920 centralni vladi ponudila odstop. Pot k že izgubljenemu plebiscitu pa se je nadaljevala.

Period of the Inter-Allied Plebiscite Commission
(July 21 - November 1920)

The measures imposed on the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes by the Plebiscite Commission a few weeks before the plebiscite were devastating. The opening of the demarcation line for the free movement of people and goods in early August was of a vital importance. Slovene politicians warned that in this case the plebiscite would be lost. Belgrade, however, decided for concessions. The consequences were devastating:

- the return of around 3,000 refugees, keen supporters of Austria, crowds of Austrian agitators - a wide spread of Austrian propaganda,
- accelerated Austrian bribery of the population with goods and money,
- mass beatings, threats, arsons and attacks on the most conscientious Slovenes.

The concessions intensified in September. Despite protests from the side of the Provincial Government and the National Council for Carinthia, the Yugoslav representative in the Plebiscite Commission agreed that:

- the Yugoslav army left the zone A,
- all the gendarmes who were not Carinthians had to leave; the control over the public order and peace was thoroughly crippled,
- state control over German estates was suspended (which provided the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes with the sympathies of thousands of peasant proletarians),
- the plebiscite commission regularly intervened in the decisions of administrative and judicial bodies in favour of Austrian supporters,
- the plebiscite commission determined the right to vote in such a way that thousands of new beneficiaries of German origin from zone B could vote.

On September 16, 1920, the Provincial Government offered its resignation to the central government. The way to the already lost plebiscite continued.

Člani mednarodne plebiscitne komisije v Celovcu. V prvi vrsti sedijo od leve proti desni: Jovanović, Chambrum, predsednik komisije Peek, Borgheze in Albert Peter Pirkham. Zadaj stojijo: Skaberne, Stare, Hoden, Bryce, Mac Donald, Fallero in Kommeter. (Fond Časopisa Slovenc, Muzej noveje zgodovine Slovenije)